

Maliebaan 72 – Het gezin van Wijhe-Marissen in Wereldoorlog II

Mijn naam is Gerrit Jan van Wijhe, geboren in januari 1943 op Maliebaan 72 in Utrecht. Mijn ouders woonden daar tijdens WOII en hadden een goede samenwerking met Mej. Mr. M.A. Tellegen, de latere verzetsvrouw, die op de bovenverdieping woonde, huisnummer 72bis.

Situatie vóór de oorlog

Mijn moeder, Renie Marissen (1912-1991), huurde in 1936 als jonge vrouw de benedenwoning van Maliebaan 72. Toestemming voor de huur werd pas gegeven na een gesprek met Mej. Tellegen¹, zo vertelde mijn vader later. Het klikte tussen beide dames, terwijl mijn moeder bijna 20 jaar jonger was. Ook Mej. Tellegen huurde haar woning.

Renie was M.O. lerares Lichamelijke Opvoeding, gaf les aan een school in de Jordaan in Amsterdam en had tevens het diploma Heilgymnastiek en Massage (het latere Fysiotherapie). Zij richtte deze benedenwoning in met een huiskamer (aan de voorkant, met 2 ramen) en een praktijkruimte in de achterkamer (de tussenkamer op de oude plattegrond - zie pag. 2 - bestond niet meer). Als slaapkamer gebruikte ze de serre, een later aangebrachte, ca 4m diepe uitbouw achter de achterkamer die niet op de plattegrond staat. Bij de woningen aan deze zijde van de Maliebaan hoorden diepe tuinen². Het perceel van deze woning was ruim 83 meter diep!

Renie gaf heilgymnastieklessen aan huis in die achterkamer (de praktijkruimte) aan patiënten, maar ook ritmische gymnastiek in clubverband op muziek (Charlie Kunz op de piano via een koffergrammofoon). Ik herinner me linoleum op de vloer, twee wandrekken langs de wand en een massagetafel. Op de heilgymnastieklessen kwamen veel dames van de betere milieus, o.a. uit de omgeving Maliebaan en Wilhelminapark, maar ook middenstanders uit de binnenstad.

Haar vaste vriend was Gerrit van Wijhe, 1908-1999, die er in 1936 direct voor zorgde dat zij als alleenstaande vrouw ter bescherming een hond in huis had, een jonge boxer. Gerrit had een 6-jarige HBS opleiding zonder diploma, voetbalde bij Hercules in het 1e elftal, haalde in 1936 als één van de eersten een diploma Oefenmeester van de KNVB en later ook diploma's sportmassage en pedicure.

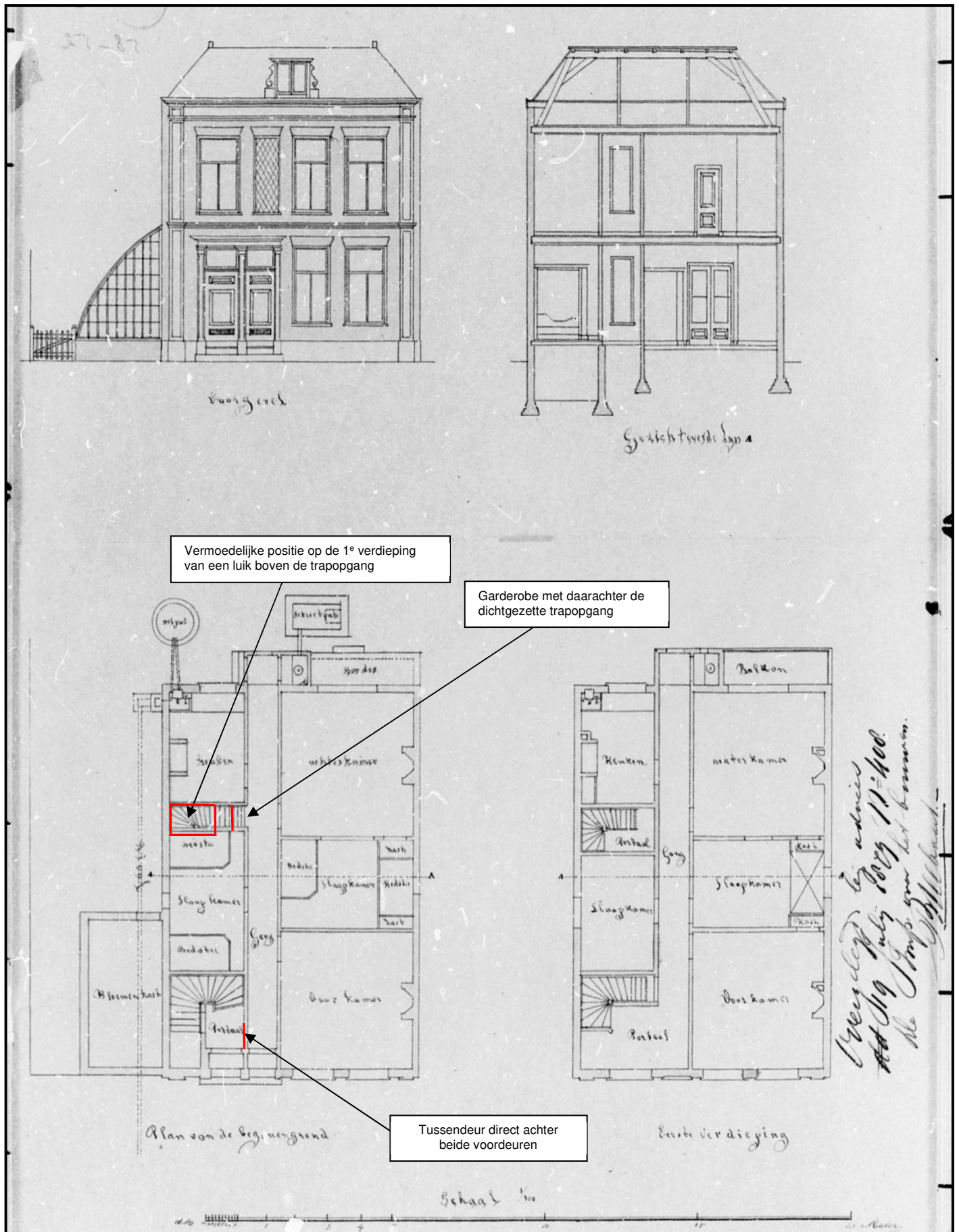
Voordeur van Maliebaan 72bis (bovenhuis, linker deur) en 72. Rechts daarvan de panden 74 (SD) en 76/78 (WA).
Foto: Utrechts Archief, Cat.nr. 20636 datering 2/3/1969.

Hetzelfde rijtje huizen aan de Maliebaan in oorlogstijd. Op de nrs 74 en 76/78 hangen de Germaanse vlaggen uit.
Foto: Utrechts Archief, Cat.nr. 603100.

¹ Mijn vader vertelde dat Mej. Tellegen haar bezoek vaak liggend op een divan ontving.

² Tot ca 1850 hadden hier veel tuinders hun kwekerijen.

Detail Bouwplan van Maliebaan 72, tekening uit 1879, Bron: Utrechts Archief; 1879.0722b.
 Li-boven, tegen de klok in: Voorgevel, Begane grond, Verdieping (beiden met doorsnede-stippellijn A-A, en Doorsnede naar achteren.
 Typisch dat er een tussendeur was achter de voordeuren en 2 trappen van BG naar 1^e verdieping. Voor dubbele bewoning?
 In de doorsnede (boven rechts) is duidelijk de verdiepte aanleg van het linker woningdeel t.b.v. de kelder te zien,
 In rood zijn door GJvW een aantal latere aanpassingen ingetekend.

In de periode 1936-1944 was hij voetbaltrainer bij resp. Vitesse, Hercules, HVV (Den Haag, op de fiets!), FAK (De Bilt), SV Wassenaar en Elinkwijk³. Gerrit en Renie waren beide in Utrecht geboren en leerden elkaar als tieners kennen. Beiden waren ze van jongs-af actief in verschillende sporten.

Gerrit: voetbal en cricket in het 1^e elftal van de UC&VV Hercules, turnen, boxen, en schermen.

Renie: zwemmen en waterpolo bij Zwemlust, hockey bij SCHC in Bilthoven en korfbal.

Oorlogsperiode 1940-1945

Gerrit was rond 1929 dienstplichtig op de Hojelkazerne in Utrecht en werd begin april 1939 als sergeantfoerier (onderofficier) van de 101e Batterij Luchtdoelartillerie opgeroepen in voormobilisatie in Binnen-Moerdijk, Lage Zwaluwe. Hierdoor ging de voorgenomen trouwdatum op 2 mei van dat jaar niet door en werd deze 3 maanden uitgesteld.

Op 2 augustus 1939 trouwden mijn ouders, Gerrit en Renie, en gingen samen in het benedenhuis van Maliebaan 72 wonen. Ook Gerrit ging de praktijkruimte daar gebruiken voor massagebehandelingen en pedicure.

Nog geen 4 weken later, op 28 augustus 1939, begon de algehele mobilisatie van het Nederlandse leger. Gerrit kwam met zijn Luchtdoelbatterij in Vilt, Z. Limburg, op de Cauberg. Getuige filmbeelden van de camera van Gerrit is mijn moeder daar met Kerst 1939 op bezoek geweest. Daar zijn beelden bij van de militaire gaarkeuken, eetzaal en van een oefenmars.

Op 10 mei 1940 is hij daar met zijn eenheid krijgsgevangen gemaakt (enkele filmbeelden zelfs tijdens de krijgsgevangenschap⁴) en werd met de andere manschappen per trein afgevoerd naar Kamp Stalag IIA bij Neu Brandenburg, ca 150 km ten noorden van Berlijn. Daar zijn de manschappen en onderofficieren na ca 6 weken weer ontslagen en kwamen ze met de trein naar Arnhem (in tegenstelling tot de officieren, onder wie zijn neef Gerrit Lambers, die tot dezelfde batterij behoorde, maar als reserveofficier apart werd afgevoerd en langer krijgsgevangen werd gehouden). Gerrit was op tijd thuis om in september 1940 de geboorte van zijn 1^e kind mee te maken.

Kort na z'n krijgsgevangenschap heeft hij de achterste helft van de tuin omgespit om daar groenten op te verbouwen voor zijn gezin (filmbeelden). Ook hadden we daar enkele fruitbomen.

In de oorlog werden op dit adres aan de Maliebaan vier kinderen geboren: 1940, 1941, ikzelf in 1943, en 1944. ⁵ Blijkbaar hadden mijn ouders een zeer vertrouwelijke band met Mej.

Tellegen, getuige onderstaande.

Mej. M.A. Tellegen was aan het begin van de oorlog afdelingshoofd van de gemeentesecretarie en de rechterhand van de burgemeester van Utrecht, Gerard ter Pelkwijk (wat haar de bijnaam 'onderburgemeester' bezorgde). In die eerste jaren maakte ze zich sterk voor het onderbrengen van Joodse kinderen bij gezinnen op het platteland, in samenwerking met het Utrechts Kindercomité. Ook werd zij in Utrecht hoofdverspreidster van het illegale blad Vrij Nederland. Toen Ter Pelkwijk op 1 april 1942 door de bezetter werd afgezet omdat hij weigerde mee te werken aan het "jodenvrij" maken van de stad, nam ook Tellegen direct haar ontslag. Zij raakte daarna meer en meer betrokken bij het georganiseerde verzet. Eind 1943 trad ze toe tot de leiding v/h Nationaal Comité van Verzet en gebruikte de schuilnaam Dr. Max.⁶

Mej. Tellegen had in de oorlogsperiode met mijn ouders een afspraak in verband met vergaderingen van het verzet bij haar aan huis. De vrouwen zouden bij haar voordeur op 72bis aanbellen, de mannen bij ons op 72, waardoor die bijeenkomsten bij omwonenden niet zo

³ Zie https://nl.wikipedia.org/wiki/Gerrit_van_Wijhe

⁴ Deze camera is op enig moment door de Duitsers in beslag genomen, maar Gerrit heeft het, waarschijnlijk bij ontslag uit krijgsgevangenschap, weer teruggekregen.

⁵ Later kwam dit aantal kinderen op negen.

⁶ Zie Boek "Panden die verhalen" van W. Buitelaar, p. 18 en p. 99-107..

zouden opvallen. Mijn moeder gaf namelijk heilgymnastiek waarbij vaker meerdere mensen vlak na elkaar binnenkwamen. De Sicherheitspolizei (Sipo/SD), direct naast ons op nr. 74 en de WA (Weerbaarheidsafdeling v/d NSB) op nr. 76/78 waren onze burens (zie 2e foto). Direct achter beide voordeuren van Maliebaan 72 en 72bis was een tussendeur, die in feite de benedenwoning met de bovenwoning verbond en die aan de kant van de benedenwoning met een schuif afgesloten kon worden, zie de plattegrond. Vermoedelijk was dit pand ooit gebouwd met mogelijkheden voor mantelzorg tussen de bewoners van beide verdiepingen getuige ook twee aparte trappen tussen beide verdiepingen.

Eenmaal bij ons binnen werden de mannen via de tussendeur naar de woning van Mej. Tellegen doorgesluisd. Bij het uitgaan van de vergadering ging het weer via dezelfde deuren naar buiten. Die tussendeur heeft nooit argwaan gewekt bij huiszoekingen. Achter het midden van de rechte gang, die van de voordeur naar de tuin liep, was een nis, die door ons als garderobe werd gebruikt. In feite was het een dichtgezette trapopgang naar de bovenverdieping. Eén deur verder in de gang was de ingang van onze keuken. Mej. Tellegen gebruikte volgens mijn ouders deze loze trap vanaf haar etage om bij een onverwachte huiszoeking haar bezoekers te verbergen. Waarschijnlijk was de toegang tot die trap vanaf haar verdieping met een luik en daarop een vloerkleed verborgen⁷. Mijn vader verbaasde zich erover, dat bij een huiszoeking in onze woning die geheime trap niet werd ontdekt. Vanuit onze keuken kon je namelijk met een trap naar de kelder, waar ze vast ook gezocht zullen hebben. Boven die trap zag je de onderkant van de trap naar de 1e verdieping! Maar gelukkig hebben de huiszoekers hierbij nooit stilgestaan.

Ook mijn vader heeft zich een keer op die trap verborgen gehouden, zoals mijn moeder in mijn babyboek⁸ schreef:

Oct 7 '44 Moffen hielden razzia's. Pappa zat op de trap van Mej. Tellegen welke in het huis van ons niet te vinden was. Later is pappa via de tuin (en de tuin van De Snoo. Maliebaan 70A) naar oom Jan en tante Toos (Borghouts, Maliebaan 70) gegaan⁹, waar hij ondergedoken is geweest gedurende 2 weken".

Voorts in dit babyboek:

4 Nov '44 's middags werd J. Jongerius (op de Kanaalstraat¹⁰) gebombardeerd. We waren juist bij de aartsbisschop de Jong voor het huis, en Ma belde aan. De huishoudster liet ons binnen. Ineke (mijn oudste zus, toen net 4 jaar oud) stelde ons voor. En aan secretaris Gerlings¹¹ vroeg ze of zijn moeder zijn jurk (toog) gemaakt had en bij de huishoudster informeerde ze of ze ook kinderen had.

1945 2 Febr. Maria Lichtmis, bracht ons duisternis. Pappa werd om 17.00 u door 2 N.S.B.ers gearresteerd en mee naar het Wolvenplein¹² genomen. Hij werd de 4^e Febr naar Tivoli (Kruisstraat) overgebracht. Mamma wist hem daar uit te kopen door f 400 te betalen. Oom Jan Borghouts gaf jenever. Hij is toen de 5^e 's avonds naar Fam. v. Donselaar, Groenekanseweg 16 (De Bilt) gegaan en ondergedoken geweest tot 17 April. Ook daar 3 Febr. huiszoeking.

3 april 1945¹³ Nu moesten we pappa gaan feliciteren. We konden alle nog in de kindervagen¹⁴. Het heette dat we naar Duitschland gingen. Anders was 't te gevaarlijk. We flaptten er nog wel eens wat uit.

⁷ Zie de plattegrond, waarop de positie van het vermoedelijke luik staat ingetekend.

⁸ Mijn moeder heeft gedurende de periode dat haar kinderen opgroeiden aantekeningen bijgehouden over zaken, die naar haar idee van belang waren voor het gezin. Voor ieder kind had ze een zogenaamd babyboek gekocht, een boek waarin ouders de vorderingen van hun peuter konden noteren. Als ze tijd over had werkte ze voor ieder van haar kinderen ieders eigen babyboek bij met de gezinsgebeurtenissen die bij dat kind paste.

⁹ Dat moest onopgemerkt blijven voor de Sipo, onze buur op nr. 74, die een groot achterraam had met uitzicht op de tuinen.

¹⁰ Het bedrijf van Jan Jongerius stond aan de Kanaalweg aan het Merwedekanaal tegenover de Veilinghaven en niet in de Kanaalstraat.

¹¹ De correcte naam is Dr. J.A. Geerdinck, secretaris van het Aartsbisdom.

¹² Gevangenis Wolvenplein, deze lag aan de binnenkant van de Wittevrouwensingel.

¹³ De verjaardag van mijn vader.

¹⁴ We hadden een kindervagen met een holle ruimte onder de drie uitneembare bodemplaatjes, waar wij als kinderen op zaten. Daarin nam m'n moeder spullen mee voor m'n vader. De afstand naar z'n onderduikadres was ca 5 km.

17 april Pappa kwam thuis. De toestand was zeer critiek. "Asperges"¹⁵ stonden tussen Utr. en De Bilt. 's Morgens, heel vroeg, kwam pappa thuis. Hij mocht alleen in de keuken komen, anders zagen de moffen van de Sicherheitsdienst hem, dat waren onze burens. Van de 17^e op de 18^e is onze trouwe vriend "Bully" door de moffen doodgeschoten, hij was bijna 9 jaar oud.

Mijn moeder had vanaf 1936 een hond, de boxer "Bully". Deze was vaak in de grote tuin achter ons huis (ca 70m diep). Op een dag hadden de Duitsers (Sicherheitspolizei) naast ons blijkbaar een varken in hun tuin. Bully heeft zich onder de schutting door gegraven naar dat varken en is vervolgens in de tuin daar doodgeschoten, zo vertelden mijn ouders. Mijn vader vertelde me rond 1996 het verhaal, dat er in oorlogstijd een hoge Duitse officier in uniform bij ons aanbelde die heilgymnastiek nodig had. Mijn vader heeft alvorens toe te zeggen, overleg gepleegd met Mej. Tellegen: was dit niet te gevaarlijk gezien haar werk? "Nee, behandelen die man, dat maakt ons pand nog minder verdacht bij de Duitsers". Later is die officier een aantal keren langs geweest voor behandeling, maar kwam hij in burgerkleding.

In september 1944 werd Mej. Tellegen de spil in de organisatie van de Spoorwegstaking.¹⁶ "In november 1944 werd de Maliebaan-grond haar te heet onder de voeten en dook zij onder bij de familie Waller in de Brigittenstraat. Over geluk heeft zij niet te klagen gehad, want kort nadat zij er was vertrokken, werd het huis aan de Maliebaan door de Duitsers overvallen. Zij ontsprong ook de dans, toen de Sicherheitsdienst een inval deed in het huis van de familie Fentener van Vlissingen. Zij was op weg daarheen, maar werd door andere zaken even opgehouden."¹⁷

Citaat uit het boek "Panden die verhalen" van W. Buitelaar ¹⁸, p. 24:

Na de bevrijding betrad de Utrechter Hans Rambonnet, als tolk in Canadese dienst, het Sipo-pand (Maliebaan 74): 'In de kelder waren cellen, en er lag een grote plas bloed. Daar is het een en ander gebeurd, je houdt het niet voor mogelijk. (...) stuitte we op een deur, we vonden toen een paar sleutels, en wat er toen gebeurde (...) Ik denk dat er veertien kubieke meter munitie lag, opgestapeld om opgeblazen te worden. Er was gelukkig geen boobytrap aan verbonden (...), want als die lading gesprongen was, dan was een kwart van de Maliebaan verwoest (Laurentius, 1998, p.3).

Ik las dit in 2014, vele jaren na het overlijden van mijn ouders. Als deze explosie had plaatsgevonden dan hadden mijn familie en ik dit niet overleefd. Ik weet niet of mijn ouders dit ooit hebben geweten.

Na de bevrijding vorderden de Engelsen veel panden op de Maliebaan voor hun militaire hoofdkwartieren, in 1^e instantie alle "foute" panden, zo ook naast en tegenover ons. Mijn vader had voor de 1^e ontmoeting met die Engelse jongens een grote pan soep klaargemaakt. Die lieten ze zich smaken en ze gooiden, om zichzelf uit te nodigen voor de "tea", een pak thee door het openstaande schuifraam. Sindsdien kregen we Lange Harry en Kleine Harry, die

¹⁵ Een aspergeversperring is een bepaald soort tankversperring bestaande uit een rij - schuin naar voren in de grond gestoken -(ijzeren) staven, bv stukken treinrails.

¹⁶ Zie <https://aandemaliebaan.nl/verhalen/geld-voor-de-spoorwegstakers/>

¹⁷ Citaat uit "Biografie Marie Anne Tellegen", <http://home.planet.nl/~grohner/tellegen.html>

¹⁸ In dit boek veel meer bijzonderheden over Mej. Tellegen, haar activiteiten en stellingname, en haar invloed na WOII op de kabinetten en de koninginnen Wilhelmina en Juliana. Hierin ook veel informatie over de verschillende panden in de Maliebaan tijdens WOII. Mej. Tellegen had in de oorlogsperiode een assistente, Mej. Janneke Schwartz, die tijdelijk ook op 72bis gewoond heeft.

aan de overkant van ons huis op de Maliebaan waren ingekwartierd, vaak op bezoek, waarvan we nog filmbeelden en foto's hebben¹⁹.

Links: 1945, "Kleine Harry" bij ons in de tuin met m'n drie zusjes, waarvan een nog in de kinderwagen. Ik heb de baret van Harry op m'n hoofd en m'n arm om zijn hals. Op de achtergrond de schutting met de tuin van Maliebaan 74 (Sicherheitspolizei). Rechts: 1946 of 1947. M'n jongste zusje *juni 1944) is alweer wat ouder en staat voor een Amerikaans legervoertuig. Links ben ik nog net zichtbaar. Wij liepen op klompen (beter voor de voeten). Deze foto is genomen op de Maliebaan.

Van deze Engelsen kreeg ik de nickname "Boy", waarmee ik tot de dag van vandaag wordt aangesproken.

G.J. van Wijhe

Groningen, mei 2016, herzien november 2020.

Naschrift

Pand Maliebaan 72/72bis

Rond mei 1946 verhuisde Mej. Tellegen van Maliebaan 72bis naar Den Haag, waar ze inmiddels was aangesteld tot directeur van het Kabinet der Koningin. Als zodanig heeft ze twee koninginnen gediend, Wilhelmina en Juliana. Vanwege haar politieke invloed is ze wel 'de ongekroonde koningin' genoemd.

In 1954 was het benedenhuis Maliebaan 72 te klein geworden voor ons gezin met inmiddels 8 kinderen en praktijk-aan-huis en verhuisden we naar een pand aan de Biltstraat.

Tellegen (staand rechts) tussen Juliana en Drees bij de soevereiniteitsoverdracht van Indonesië (1949)

¹⁹ Volgens een aantekening van mijn moeder achterop één van deze foto's "1945, Kleine Harry, Engels militair wonende Maliebaan aan de overkant, ± N° 115".

Wat betreft de plattegrond (pag. 2) van Maliebaan 72/72bis: in mijn geheugen was de indeling van het pand in 1954, toen wij verhuisden, nog grotendeels onveranderd. Wel waren voor 1936 de tussenkamertjes bij de aangrenzende kamers getrokken en was het “bordes” op de plattegrond achter de achterkamer uitgebouwd tot een serre van ca 4 meter diep.

Vanaf 1954 werd het benedenhuis gebruikt door de Plantenziektkundige Dienst.

Toen ‘De Staalbankiers N.V.’ rond 1980 het pand in gebruik nam is er een grote verbouwing doorgevoerd waarna achter de voorgevel het pand compleet van indeling veranderd (lees: gesloopt) was, zoals ik zelf rond 1995 heb vastgesteld.

Pand Maliebaan 70, bewoond door het echtpaar Borghouts.

Jan Borghouts en zijn vrouw Toos Borghouts - Beumer waren oudere vertrouwenspersonen voor mijn ouders. Ze hadden zelf geen kinderen. Als kinderen kwamen wij veel bij hen aan huis. Zij waren de peetouders van m'n oudste zus. Een enkele keer zijn wij als kinderen op de 1^e verdieping geweest waar in een grote zaal oude schilderijen aan de wand hingen. Ook in oorlogstijd kregen mijn ouders veel steun van dit echtpaar.

Borghouts handelde in schilderijen. Naast een permanente tentoonstelling van schilderijen aan huis (1^e etage) had Borghouts al vóór de oorlog een zaak op het Rokin in Amsterdam. Daar kwam hij in contact met de Joodse antiquair Abraham Nijstad, die vóór de oorlog een schilderijenhandel had vanuit zijn woon- en winkelpand in Lochem. In Lochem woonden veel NSB'ers en Nijstad vreesde aan het begin van de oorlog voor zichzelf, z'n familie en z'n zaak. Hij had zich al als NSB'er aangemeld om vernielingen aan z'n zaak te voorkomen. Toch legde hij z'n probleem aan Jan Borghouts voor. Jan stelde toen direct voor om Willem van der Velden, zijn handlanger in Amsterdam en reeds een bekende voor Nijstad, als pro forma eigenaar de zaak in Lochem te laten overnemen. Willem ging in Lochem wonen en de Fam. Nijstad vertrok²⁰. Na de oorlog kwam de Fam. Nijstad terug en heeft Willem pand en handel weer aan Nijstad overgedragen.

Pand Maliebaan 74 was voorheen eigendom van Mau(p) Muller, een joodse gynaecoloog.^{21 22} Sinds 1940 was hij rustend geneesheer en verhuisde op 1 april 1940 naar de J.v.Scorelstraat 54 in Utrecht. Tijdens de Duitse bezetting kwam hij samen met enkele familieleden, onder wie zijn dochter Gesina Leonie Leerink-Muller, terecht bij de Barneveldgroep. Na een hartaanval stierf hij op 13 september 1943 in de Schaffelaar in Barneveld. Het pand op de Maliebaan werd tijdens de oorlog door de Sicherheitspolizei gebruikt.

Pand Maliebaan 70A werd bewoond door Prof. Dr. Klaas de Snoo en z'n vrouw Johanna Margaretha de Snoo - Hoogerhuys (1889-1986). De Snoo was hoogleraar gynaecologie aan de universiteit van Utrecht en zodoende verbonden aan het SAZU (Stads- en Academisch Ziekenhuis Utrecht). Mijn ouders vertelden dat hij in oorlogstijd de nageboorten mee naar huis nam en die aan z'n Russische hazewindhonden, Badjef en Nouschka, voerde. Sinds 1986 heette het pand “ ’t Hoogerhuys”, en was in gebruik genomen door de Vrijmetselaarsloge “Hermannus van Tongeren”.

Uit “Het adresboek der stad Utrecht, 1940”
Hier de even nummers op de Maliebaan.
Mijn moeder staat hier nog als
Mej. I.B.H. Marissen.
Het kruisje voor 72 lijkt 72bis te betekenen.

²⁰ Historisch Genootschap Lochem: “Nadat ze in 1943 waren opgepakt werden ze geïnterneerd in Barneveld, samen met andere Joden die, vanwege hun belang voor de bezetter, van deportatie waren vrijgesteld. Maar toch werd ook die groep naar Westerbork afgevoerd. In september 1944 werden Bram en zijn gezin van daaruit op transport gesteld naar Theresienstadt, waar ze op 9 mei 1945 door Russen werden bevrijd.”

²¹ <https://www.joodsmonument.nl/nl/page/34079/mauritz-lodewijk-muller>: Mauritz Lodewijk Muller, Goor, 27 februari 1884 – Barneveld, 13 september 1943, Joods oorlogsslachtoffer.

²² Zie ook: Wout Buitelaar, “Panden die verhalen”, p. 62-65.